

УДК 371.15:373.29:378.22:372.4

DOI: 10.31499/2706-6258.1.2019.178255

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Цюняк Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника».

ORCID: 0000-0002-4573-1865

E-mail: tsiuniak33@gmail.com

Стаття присвячена актуальній проблемі створення комфортного освітнього простору у закладах вищої освіти. Проаналізовано зміст понять «простір», «освітній простір», «освітній простір закладу вищої освіти», які активно впроваджуються у сучасний педагогічних тезаурус. Особливу увагу приділено дослідженню сутності поняття «освітній простір закладу вищої освіти», подано власну інтерпретацію. Розглянуто основні компоненти освітнього простору закладів вищої освіти. Визначено роль освітнього простору у системі професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти.

Ключові слова: простір, освіта, освітній простір, університет, заклад вищої освіти, освітній простір закладу вищої освіти, професійна підготовка, освітня діяльність, майбутні магістри початкової освіти, інформаційні ресурси.

THE ROLE OF EDUCATIONAL SPACE IN HIGHER EDUCATION PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE MASTERS OF PRIMARY EDUCATION

Tsiuniak Oksana, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

ORCID: 0000-0002-4573-1865

E-mail: tsiuniak33@gmail.com

The article is devoted to the actual problem of creating a comfortable educational space in institutions of higher education. The content of the concepts is analyzed: "space", "educational space", "educational space of institution of higher education". Particular attention is paid to the study of the essence of the notion of "educational space of a higher education institution", and its own interpretation is given. The main components of educational space of institutions of higher education are considered. The role of educational space in the system of professional training of future masters of elementary education is determined.

The urgency of the problem of creating a comfortable educational space for institutions of higher education is determined by modern educational reforms and new requirements for the professional training of educators. After all, modern education requires the specialists of the "new" formation: creative, initiative, and mobile. At the same time, a modern institution of higher education should become a place where young people will have the opportunity to acquire qualitative knowledge and skills to apply them in practice and in everyday life; an area of cooperation and partnership of all participants in the educational community.

Educational space is embodied not as an architectural or design project, but as a component of a single concept of institution development, including pedagogical, social, organizational, financial and economic issues. The creation of a modern educational space at the university is possible only with the active engagement of scientists, students and their parents, employees, public activists.

Keywords: space, education, educational space, university, institution of higher education, educational space of institution of higher education, professional training, educational activity, future masters of elementary education, information resources.

Освіта є важливою засадою розвитку суспільства. Водночас, наука і вища освіта є чинниками соціальної стабільності, економічного добробуту держави, її національної безпеки. Утім, на особливу увагу заслуговує фахова освіта, яка спрямована на забезпечення професійного становлення і самореалізації особистості, зростання її професійної компетентності та конкурентоздатності на ринку праці.

Варто погодитися з тим, що учительська професія належить до найбільш відповідальних. Як зазначається у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) [1]: «Одним з найважливіших напрямів реформування системи освіти є підготовка нового покоління педагогів, які б творчо втілювали в практику принципи гуманізації, гуманітаризації, демократизації, індивідуалізації та етнізації навчання. Здійснити професійну підготовку такого фахівця надзвичайно складно. Відтак, сьогодні кожний заклад вищої освіти повинен бути зацікавленим у тому, щоб підготувати когорту високоінтелектуальних освітян, котрі не лише забезпечували б реалізацію завдань освітнього процесу вишу, а й підносили на значно вищий рівень освіченість громадян держави. Тому стає незаперечним той факт, що ефективність професійної підготовки педагогів, а саме майбутніх магістрів початкової освіти, залежить від умов навчання та засобів їх реалізації [11, с. 170–175]. Необхідно зазначити, що магістерська підготовка полягає у більш глибокій орієнтації на фундаментальні та професійні знання, спрямованості на розвиток навичок самостійного здійснення наукових досліджень, прийняття обґрунтованих професійних рішень.

Як свідчить досвід, сучасній освіті потрібні фахівці «нової» формації: творчі, ініціативні, мобільні. Водночас, сучасний заклад вищої освіти повинен стати місцем, де молодь матиме можливість здобувати якісні знання та уміння застосовувати їх на практиці і у повсякденному житті; простором співпраці та партнерства усіх учасників освітньої спільноти. Саме тому, актуальною постає проблема створення комфортного освітнього простору закладів вищої освіти для здійснення професійної підготовки освітян.

Проблематика освітнього простору активно розробляється зарубіжними й українськими науковцями, зокрема: Є. Бачинською, Е. Зеєр, В. Лебедевою, О. Леоновою, І. Мешковою, В. Пановим, С. Подмазіним, В. Рубцовим, О. Скідіним, І. Шендрик, Г. Шедровицький та ін.

Мета статті полягає у дослідженні сутності поняття «освітній простір закладу вищої освіти» та визначенні його ролі у професійній підготовці майбутніх магістрів початкової освіти.

Поняття освітнього простору є важливою характеристикою освітнього процесу закладу освіти, який тісно пов'язаний не тільки з розвитком педагогічної науки, а й з іншими більш фундаментальними процесами, що відбуваються у суспільстві.

Передусім, вважаємо за необхідність, розкрити сутність поняття «простір». Відтак, простір як філософська категорія пов'язаний з категорією часу і досліджувався як форма існування матерії. Приміром, у такому контексті дослідниця А. Цимбалару зазначає: «як форма існування об'єктивної реальності простір виражає відношення між існуючими об'єктами, визначає порядок їх розташування, щільність, площину, структуру та характеризує всі форми і траєкторії руху матерії» [10].

Слово «простір» визначає порядок речей і процесів у світі. Саме тут відбувається особистісне і професійне життя людей, їхнє навчання, праця. У просторі реалізується процес соціалізації та адаптації особистості, формується певний образ, який відповідає тим культурним умовам та зразкам, у яких здійснюється сам процес становлення. Варто згадати і про дослідження науковця М. Кісіля, котрий виділяє два виміри простору: об'єктивний і суб'єктивний. Вимір об'єктивний – це реально існуючі елементи сформованого освітнього простору, місцевого, загальнодержавного чи глобального, що представлені соціальними умовами, інформаційним та законодавчим забезпеченням, окремими освітніми системами з їх програмами та подіями [2, с. 138–141]. Автор наголошує, що суб'єктивний вимір освітнього простору визначає його основний суб'єкт. Навчання у певному закладі освіти та можливість вибору іншого закладу чи країни для навчання, вибір навчальної дисципліни; участь у тій чи тій програмі обміну; можливість взяти участь у науковій конференції – це лише деякі з елементів, що складають основу суб'єктивного виміру освітнього простору студента закладу вищої освіти [2, с. 138–141].

У контексті досліджуваної проблеми, звернемо увагу на трактування поняття «освітній простір». Відомо, що освітній простір як духовна складова життя людини став предметом пошуку у культурно-історичних дослідженнях Б. Ананьєва, А. Асмолова, Л. Виготського, В. Зінченко, О. Леонтьєва та ін.). На думку І. Шендрика, матриця просторовості освіти базується на чотирьох елементарних поняттях – «територія», «район», «місце» і «простір». Територія відповідає цілому, район – частині; простір – загальному, місце – приватному [13]. Цікавою є думка О. Леонової, котра зазначає, що визначення освітнього простору як «педагогічної реальності, яка заявляє про себе співбуттям Людини і Світу через освіту, являє собою баланс культурного і цивілізаційного, виражаючи його через знаковість освітнього середовища» [3, с. 36–40].

У педагогічному словнику освітній простір визначається як такий, що забезпечує можливість для формування «духовного обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, процес формування обличчя людини» [5]. Більшість дослідників поняття «освітній простір» вважають певною територією у галузі освіти, у межах якої здійснюється нормована освітня діяльність; єдністю, цілісним утворенням у галузі освіти, яке має свої межі – світовий або європейський освітній простір, освітній простір регіону, закладу вищої освіти, школи, шкільного класу тощо [9, с. 189–195]. Так, Н. Рибка зауважує, що поняття «освітній простір» відображає переважно внутрішні (педагогічні, психологічні, дидактичні та ін.) зміни в системі освіти [8], а Н. Масюкова [4] зазначає, що освітній простір складається з освітніх процесів – навчання, виховання, соціалізації, підготовки та ін.

Характеризуючи освітній простір закладу вищої освіти, Г. Щевельова виокремлює такі основні його компоненти: штучне робоче (навчальне) середовище, інформаційне середовище, соціальне середовище, внутрішнє середовище тощо [12, с. 27].

Досвід показує, що освітній простір закладів вищої освіти динамічний, постійно змінюється і розвивається. На наше розуміння, «освітній простір закладу вищої освіти» – це освітній процес, який включає матеріальні засоби: інтер'єр будівлі, облаштування та озеленення території, меблі та обладнання, різноманітне навчальне приладдя та партнерські відносини усіх учасників освітньої спільноти. Тобто, його складовими є матеріальна база, що забезпечує умови навчання; інформаційний простір, що реалізується через змістове наповнення усіх видів діяльності; ідеї педагогіки партнерства.

Моделюючи освітній простір вишу, слід звертати увагу і на створення фізичного простору. Добре відомо, що при створенні фізичного простору закладу освіти, доцільно враховувати принципи універсального дизайну в освітньому просторі, запропоновані у 1997 році групою архітекторів та дослідників екологічного дизайну, які можуть бути цікавими та корисними у діяльності сучасних закладів вищої освіти. Розглянемо ці принципи детальніше:

Принцип 1. *Рівність та доступність використання.* Передбачає дизайн, корисний для людей з різними можливостями. Приміром, інформаційні стенди у закладі освіти можуть бути розміщені на рівні, однаково доступному для всіх. Незалежно від того, якого віку людина та чи використовує додаткові пристрої для пересування.

Принцип 2. *Гнучкість використання.* Дизайн, пристосований до широкого спектру індивідуальних уподобань та можливостей.

Принцип 3. *Простота та інтуїтивність використання.* Передбачає, що використання дизайну легко зрозуміти незалежно від досвіду, знань, мовних навичок чи поточного рівня концентрації.

Принцип 4. *Доступність викладу інформації.* Йдеться про дизайн, який ефективно передає необхідну інформацію незалежно від умов навколишнього середовища або здібностей людини. Можна використовувати різні форми інформування – зображення, вербальні чи тактильні пояснення. Водночас інструкції мають бути простими і зрозумілими для всіх.

На наше переконання, до створення комфортного освітнього простору вишу слід залучати усю університетську спільноту, у тому числі студентів. Бо саме вони, як користувачі цього простору, мають найглибше розуміти, що потрібно для його проектування. Важливим є використання майбутніми фахівцями методів дизайнерського проектування, розвиток дизайн-мислення, творчого мислення, умінь формування ключові ідеї, намічувати перспективи, розробляти плани їх втілення тощо. Для цього слід підвищувати у майбутніх магістрів початкової освіти обізнаність щодо сучасних принципів створення освітнього простору, ознайомлювати їх із кращими світовими практиками створення сучасних закладів освіти, налагоджувати контакти із фахівцями, котрі можуть надати необхідну методичну допомогу.

Приміром, цікавим у цьому плані є проект Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника (автор Шпак А. Д.) Облаштування культурно-

мистецького простору «Апостроф» на території університету. Завдяки реалізації цього проекту дана територія має змогу не тільки набути сучасного вигляду, але й стати повноцінним культурно-мистецьким освітнім простором – одним із улюблених місць для відпочинку й саморозвитку викладачів, студентів, жителів та гостей Івано-Франківська. Культурно-мистецький простір «Апостроф» стане об'єктом загального користування для відпочинку, творчої реалізації та саморозвитку, де буде можливим проведення різного роду відкритих подій, як-от: перегляди кінофільмів, акустичні концерти, художні виставки тощо [7].

Окрім зазначеного, варто сказати про те, що в Івано-Франківську на базі Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника створено новітній відкритий студентський простір «Paragraph». Для втілення ідеї студенти подали проект на «Бюджет участі» і отримали фінансування від міста на придбання обладнання. У «Paragraph» проводять лекції, презентації та зустрічі, освітні і культурні події поза навчальною програмою. За словами ректора **університету Ігоря Цепенди**, такі студентські простори вже традиційно облаштовують на базі європейських університетів. «Paragraph» став першим в Івано-Франківську. «Ми підтримуємо можливість для того, щоб студенти навіть у перервах між парами мали змогу працювати не тільки в межах своїх груп і факультетів, але й у значно ширших колах. Адже народжуються нові ідеї, створюються нові проекти, і саме ця ініціатива є підтвердженням цьому», – зазначив Ігор Євгенович [6].

Вважаємо, що сьогодні необхідним атрибутом освітнього простору університету є наявність сучасної техніки, комп'ютерних класів, програмового забезпечення, вільної WI-FI зони, електронних навчальних ресурсів тощо. Звичним явищем у більшості закладів вищої освіти України стали університетські репозиторії, електронні наукові журнали, електронні хрестоматії, електронні методичні кабінети. Для ефективної інформаційної підтримки студентів заочної форми навчання, як і тих, хто навчається за індивідуальним графіком, створюються абонементи відділу дистанційної освіти, оснащені сучасною комп'ютерною і телекомунікаційною технікою та найбільш повним асортиментом електронних навчальних матеріалів.

Часто у виші практикують проведення міських, регіональних, Всеукраїнських та Міжнародних конференцій, семінарів, конкурсів наукових студентських робіт у режим он-лайн спілкування. Окрім того, використовуються соціальні мережі як додаткові засоби інформаційної взаємодії, спілкування у наукових групах за інтересами, обговорення навчальних і наукових проблем у чаті. Беззаперечно, що це розширює інформаційний освітній простір вищу і сприяє забезпеченню якості вищої освіти.

Загалом, якісній професійній підготовці майбутніх магістрів початкової освіти сприяє проведення лекційних і практичних занять на базах практики, у музеях, бібліотеках, виставкових залах тощо. Такі заняття не лише урізноманітнюють студентські будні, але й сприяють розвитку пізнавальних та професійних інтересів, самостійності мислення, розширюють світогляд.

Таким чином, із вище зазначеного, можна зробити висновок, що створення освітнього простору університету має відбуватися одночасно із запровадженням нових педагогічних підходів, нових програм та навчальних планів, інноваційних форм та методів роботи. Для сучасних студентів характерна самостійність мислення, активність

і впевненість у своїх силах. Вони здатні до продукування нових ідей, і більш схильні до отримання навчальної інформації через практико-орієнтовані дії аніж через вивчення теоретичних джерел. Кожен заклад вищої освіти моделює свій освітній простір, що стає освітнім середовищем для формування конкурентоспроможного фахівця.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні впливу освітнього простору університету на професійне становлення майбутнього фахівця та його інноваційну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). URL: zakon.rada.gov.ua/go/896-93-p (дата звернення: 25.03.2019).
2. Кісіль М. В. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2006. Вип. 88. С. 138–141.
3. Леонова О. Образовательное пространство как педагогическая реальность. *Alma mater (Вестник высшей школы)*. 2006. № 1. С. 36–40.
4. Масюкова Н.А. Проектирование в образовании. Под ред. Б.В.Пальчевского. Минск: Технопринт, 1999. 288 с.
5. Педагогічний словник / підгот. Н. Б. Копиленко [та ін.]; відп. ред. М. Д. Ярмаченко; АПН, Ін-т педагогіки. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
6. Перший студентський простір «Paragraph». URL: https://kurs.if.ua/news/v_ivanofrankivsku_u_testovomu_rezhymi_zapratsyuvav_pershyy_studentskyu_prostir_paragraph_foto_70559.html (дата звернення: 25.03.2019).
7. Проект Облаштування культурно-мистецького простору «Апостроф». URL: <http://bu.mvk.if.ua/projects2019/37021?fbclid=IwAR29nVqfxue0TcR7T--OgUbKfDnZACutdgD04ovSOA15bCwrt0C9Ali3VcY> (дата звернення: 05.04.2019).
8. Рибка Н. М. Єдиний освітній простір як інтегративна система: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Одеса, 2005. 24 с.
9. Хмельницька О. І. Сутність та характеристика елементів освітньо-виховного простору сучасного університету. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. № 2(49). С. 189–195.
10. Цимбалару А. Д. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір». URL: http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pedagogica/23997.doc.htm (дата звернення: 05.04.2019).
11. Цюняк О. П. Зарубіжний досвід у професійній підготовці майбутніх магістрів початкової освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 170–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_23 (дата звернення: 10.04.2019).
12. Щевелева Г. М. Образовательное пространство. Современный взгляд. Подходы к формированию. Воронеж: ВГТА, 2001. 103 с.
13. Шендрик И. Г. Образовательное пространство субъекта и его проектирование: монографія. Москва: АПКИПРО, 2003. 156 с.

REFERENCES

1. Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita" (Ukraine XXI stolittia). URL: zakon.rada.gov.ua/go/896-93-p [in Ukrainian].
2. Kisil, M. V. (2006). Prostir osvity z tochky zoru yii osnovnoho subiekta. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Pedagogichni nauky, issue 88, 138–141* [in Ukrainian].
3. Leonova, O. (2006). Obrazovatel'noe prostranstvo kak pedagogicheskaja real'nost'. *Alma mater (Vestnik vysshej shkoly), 1* [in Russian].
4. Masjukova, N. A. (1999). *Proektirovanie v obrazovanii*. B. V. Pal'chevskogo (Ed.). Minsk: Tehnoprnt [in Russian].
5. *Pedahohichni slovnyk*. (2001). M. D. Yarmachenko (Ed.). Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
6. Pershyi studentskyi prostir "Paragraph". URL: https://kurs.if.ua/news/v_ivanofrankivsku_u_testovomu_rezhymi_zapratsyuvav_pershyy_studentskyu_prostir_paragraph_foto_70559.html [in Ukrainian].

7. Proekt Oblashtuvannia kulturno-mystetskoho prostoru "Apostrof". URL: <http://bu.mvk.if.ua/projects/2019/37021?fbclid=IwAR29nVqfxue0TcR7T--OgUbKfDnZACutdgD04ovSOA15bCwrt0C9Ali3VcY> [in Ukrainian].
8. Rybka, N. M. (2005). Yedyni osvittii prostir yak intehratyvna systema: sotsialno-filosofskyi analiz. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
9. Khmelnytska, O. I. (2012). Sutnist ta kharakterystyka elementiv osvitno-vykhovnoho prostoru suchasnoho universytetu. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, 2(49), 189–195 [in Ukrainian].
10. Tsymbalaru, A. D. Komponentno-strukturnyi analiz poniattia "osvittii prostir". URL: http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pedagogica/23997.doc.htm [in Ukrainian].
11. Tsiuniak, O. P. (2014). Zarubizhnyi dosvid u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh mahistriv pochatkovoï osvity. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, Issue 2, 170–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_23 [in Ukrainian].
12. Sheveleva, G. M. (2001). *Obrazovatel'noe prostranstvo. Sovremennyj vzgljad. Podhody k formirovaniu*. Voronezh: VGTA [in Russian].
13. Shendrik, I. G. (2003). *Obrazovatel'noe prostranstvo subekta i ego proektirovanie*. Moskva: APKiPRO [in Russian].